

Ks. Michał Mraczek¹

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

ORCID: 0000-0001-9583-9316

**DOKUMENT WSKAZANIA DLA POLSKOJĘZYCZNEGO
DUSZPASTERSTWA W NIEMCZECH W ŚWIETLE INSTRUKCJI
ERGA MIGRANTES CARITAS CHRISTI**

„GUIDELINES FOR POLISH-LANGUAGE PASTORAL CARE IN GERMANY“ IN
THE LIGHT OF THE INSTRUCTION „ERGA MIGRANTES CARITAS CHRISTI“

ABSTRACT:

W artykule przedstawiony jest dokument noszący tytuł: *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, który został przygotowany przez Konferencję Episkopatu Niemiec i Konferencję Episkopatu Polski i podpisany 17 września 2001 roku. Jest on analizowany w kontekście postanowień zawartych w instrukcji *Erga migrantes caritas Christi* wydanej przez Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących 3 maja 2004 roku. Na początku artykułu przedstawiona jest krótka historia polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech. Następnie omówione są kolejne części dokumentu: preambuła, zadanie i cel duszpasterstwa polskojęzycznego, funkcja delegata, proboszczowie i wikariusze polskojęzycznych misji katolickich, świeccy w polskojęzycznych misjach katolic-

The paper presents the document *Guidelines for Polish-language Pastoral Care in Germany*, which was prepared by the German and Polish Episcopal Conferences. This joint document, signed on 17 September 2001, is analysed in the context of the provisions included in the instruction *Erga migrantes caritas Christi* issued by the Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People on 3 May 2004. At the beginning of the paper, the author presents a brief history of Polish-language pastoral care in Germany. The successive parts of the *Guidelines* are then discussed: the preamble, the task and purpose of Polish-language pastoral care, the function of the delegate, pastors and vicars of Polish-language Catholic missions, lay people in Polish-language Catholic missions. Each of these

¹ Ks. dr Michał Mraczek, ur. 1986 r., święcenia 2011 r., kapłan archidiecezji wrocławskiej; w roku 2019 na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie obronił rozprawę doktorską z teologii pt. *Seminarium duchowne jako miejsce duszpasterstwa formacyjnego w świetle „Pastores dabo vobis”*; od 2019 r. prowadzi zajęcia z teologii pastoralnej na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu; od 2021 r. adiunkt przy Katedrze Teologii Pastoralnej Szczegółowej w Instytucie Historii Kościoła i Teologii Pastoralnej PWT we Wrocławiu.

kich. Każda z tych części jest prezentowana w perspektywie instrukcji *Erga migrantes*. Analiza obu dokumentów ukazuje jasno ich zgodność oraz fakt, że *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech* realizują założenia opublikowanej później instrukcji.

parts is presented in the light of the *Erga migrantes* instruction. An analysis of both documents clearly shows their consistency and the fact that the *Guidelines* implement the objectives of the subsequently published *Erga migrantes* instruction.

Słowa kluczowe: emigranci, Polska Misja Katolicka, Niemcy, duszpasterstwo migrantów

Keywords: migrants, Polish Catholic Mission, Germany, pastoral care of migrants

1. WSTĘP

Dokument zatytułowany: *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech* został podpisany 17 września 2001 roku przez Konferencję Episkopatu Niemiec i Konferencję Episkopatu Polski. Jego sygnatariuszami byli ówcześni przewodniczący episkopatów: kard. Karl Lehmann oraz kard. Józef Glemp. Przyczyną powstania *Wskazań* była troska obu episkopatów, aby na terenie Niemiec zapewnić duszpasterstwo odpowiadające potrzebom wiernych języka polskiego². Zapewnienie wiernym innego języka specjalnej opieki to zadanie, o którym przypomina Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* Soboru Watykańskiego II, zobowiązując konferencje biskupów, aby miały na uwadze potrzeby duchowe emigrantów i ludzi podróżujących oraz aby poprzez odpowiednie środki i organizacje czyniły zadość tym potrzebom³.

Wskazania zostały oparte o obowiązujące ówczesne prawodawstwo w tej materii: dokumenty soborowe oraz późniejsze dokumenty Stolicy Apostolskiej, a w szczególności o instrukcję Kongregacji ds. Biskupów *De pastoralis migratorum cura* (1969), i związane z nimi dwa dokumenty niemieckiego episkopatu: *Pastorale und rechtliche Richtlinien für die Auslanderseelsorge* (1986) oraz *Richtlinien für die Amtsausübung der Delegaten für die Missionare* (1994)⁴.

Celem pracy jest przeanalizowanie, na ile *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, podpisane w 2001 roku, odpowiadają wytycznym opublikowanym w późniejszej instrukcji Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących *Erga migrantes caritas Christi*, która ukazała się 3 maja 2004 roku. Ksiądz prof. Leszek Adamowicz zauważył, że jednym z dokumentów,

² Por. W. Necel, *Nowe uregulowania w polskojęzycznym duszpasterstwie w Niemczech*, „Prawo Kanoniczne” 47,1-2 (2004) nr 1-2, s. 112.

³ Por. Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje* (tekst polski), Poznań 1986, 18.

⁴ Por. *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech z 17 IX 2001*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 6 (2001), 2.

który idealnie realizuje jej założenia, są właśnie wspomniane wskazania episkopatów Polski i Niemiec⁵. Niniejszy artykuł jest próbą potwierdzenia tej tezy. Na początku zostanie przedstawiony zarys historii polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech po 1945 roku, a następnie omówione będą poszczególne części *Wskazań* w kontekście instrukcji *Erga migrantes*.

2. DUSZPASTERSTWO POLSKOJĘZYCZNE W NIEMCZECH

Po zakończeniu II wojny światowej na terenie Niemiec przebywało około 1,9 mln Polaków. Większość z nich (ok. 1,2 mln) znalazła się w trzech zachodnich strefach okupacyjnych, pozostali (ok. 0,7 mln) – na terenie strefy radzieckiej⁶. Byli to głównie obywatele polscy, którzy zostali wywiezieni do Niemiec jako robotnicy przymusowi albo do obozów koncentracyjnych. W tej grupie znaleźli się również polscy jeńcy wojenni wyzwoleni z oflagów oraz żołnierze z polskich jednostek wojskowych, które wchodziły w skład alianckich sił zbrojnych na Zachodzie⁷. Wszyscy oni (za wyjątkiem kolaborantów) zostali zakwalifikowani przez władze okupacyjne do grupy określanej jako „dipisi” (*displaced persons*), czyli osób, które wskutek działań wojennych znalazły się poza swoim krajem i bez pomocy nie są w stanie do niego powrócić⁸.

Mając na względzie bardzo dużą liczbę Polaków na terenie Niemiec oraz ich trudne położenie, Stolica Apostolska z dniem 5 czerwca 1945 roku powołała bpa Józefa Gawlinę na ordynariusza dla Polaków w Niemczech i Austrii. Tym aktem prawnym powołano do istnienia ordynariat dla polskiej ludności na terenie Niemiec. Utworzona diecezja personalna objęła swoim zasięgiem cztery strefy okupacyjne w Niemczech oraz Austrię⁹. W rzeczywistości jednak ograniczała się do trzech zachodnich stref okupacyjnych: angielskiej, amerykańskiej i francuskiej. Ze strefy radzieckiej polskich obywateli szybko repatriowano, a Austria wkrótce stała się samodzielnym państwem¹⁰. Należy w tym miejscu również zauważyć, że powołanie ordynariatu było wydarzeniem historycznym w kontekście polskiego duszpasterstwa w Niemczech. Przed rokiem 1945 istniały ośrodki takiego duszpa-

⁵ Por. L. Adamowicz, *Duszpasterstwo emigrantów w prawie kanonicznym. Zarys problematyki po wydaniu instrukcji „Erga migrantes caritas Christi”*, „Roczniki Nauk Prawnych” 17,1 (2007), s. 138.

⁶ Por. S. Bober, *Duszpasterstwo polskie w Niemczech*, w: *Duszpasterstwo polskojęzyczne w Niemczech 1945-2005*, red. S. Bober, S. Budyn, Lublin–Hannover 2006, s. 44.

⁷ Por. J. Kozłowski, *Polska diaspora w Niemczech*, w: *Polska diaspora*, red. A. Walaszek, Kraków 2001, s. 246-247.

⁸ Por. S. Bober, *Duszpasterstwo polskie w Niemczech...*, s. 44.

⁹ Por. A. Nadolny, *Organizacja duszpasterstwa polskiego na terenie Niemiec Zachodnich 1945–1975*, „Studia Polonijne” 2 (1977), s. 284-286.

¹⁰ Por. *Księga jubileuszowa duszpasterstwa polskiego w Niemczech*, red. F. Mrowiec, K. Kosicki, J. Mandziuk, S. Stawny, Würzburg 1995, s. 27.

sterstwa, ale dopiero na skutek decyzji papieża Piusa XII zaczęły po raz pierwszy w historii powstawać formalne struktury¹¹.

Pracę duszpasterską prowadzono głównie w obozach, w których Polacy byli gromadzeni w celu oczekiwania na powrót do ojczyzny lub na dalszą emigrację. Wraz z upływem czasu ich liczba malała¹². Część obywateli polskich zdecydowała się jednak pozostać w Niemczech. Po śmierci bpa Józefa Gawliny Stolica Apostolska z dniem 20 października 1964 roku mianowała ks. Edwarda Lubowieckiego ordynariuszem dla Polaków w Niemczech. Diecezja personalna dla Polaków w Niemczech istniała do śmierci ks. Lubowieckiego, czyli do 12 grudnia 1975 roku¹³.

Wkrótce potem duszpasterstwo polskie w Niemczech zostało zorganizowane według nauczania Soboru Watykańskiego II, które swój wyraz znalazło w dwóch ważnych dokumentach z 1969 roku: motu proprio papieża Pawła VI *Pastoralis migratorum cura* oraz instrukcji Kongregacji ds. Biskupów *De pastoralis migratorum cura*. Powstała Polska Misja Katolicka, a całe duszpasterstwo polskojęzyczne zostało poddane terytorialnej jurysdykcji biskupów niemieckich¹⁴. Do zadań Konferencji Episkopatu Niemiec należy od tego czasu mianowanie delegata dla duszpasterstwa polskiego (zwanego również rektorem), natomiast Konferencja Episkopatu Polski proponuje kandydata na to stanowisko. Do jego zadań należy przede wszystkim koordynowanie działalności duszpasterskiej oraz przedstawianie potrzeb religijnych rodaków niemieckiemu episkopatowi, poszczególnym biskupom oraz władzom państwowym. Pierwszym rektorem Polskiej Misji Katolickiej został ks. Stefan Leciejewski, zatwierdzony na tym stanowisku dekretem z dnia 21 maja 1976 roku¹⁵.

W następnych latach w związku z wydarzeniami w Polsce, takimi jak powstanie Solidarności oraz wprowadzenie stanu wojennego, do Niemiec zaczęła napływać duża liczba imigrantów z Polski, którzy opuszczali ojczyznę zarówno z przyczyn politycznych, jak i ekonomicznych. W latach 80. XX wieku przybyło ich około 250 tysięcy. Dla wielu z nich polskie duszpasterstwo na obczyźnie miało duże znaczenie, a wskutek tego zasilali placówki Polskiej Misji Katolickiej oraz przyczyniali się do ich rozwoju¹⁶. Po zjednoczeniu Niemiec 3 października 1990 roku nastąpiło również poszerzenie terytorium Polskiej Misji Katolickiej o obszar dawnej Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Zachodzące przemiany

¹¹ Por. A. Trzcielińska-Polus, *Polska Misja Katolicka w Niemczech – jej rola w integracji środowiska polskiego*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 37,1 (2004), s. 22.

¹² Por. W. Necel, *Kształtowanie się i rozwój struktur polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, „Prawo Kanoniczne” 57,2 (2014), s. 45.

¹³ Por. A. Nadolny, *Organizacja duszpasterstwa polskiego na terenie Niemiec Zachodnich...*, s. 287-288.

¹⁴ Por. W. Necel, *Kształtowanie się i rozwój struktur polskojęzycznego duszpasterstwa...*, s. 47-48.

¹⁵ Por. *Księga jubileuszowa duszpasterstwa polskiego w Niemczech...*, s. 34.

¹⁶ Por. S. Bober, *Duszpasterstwo polskie w Niemczech...*, s. 55-56.

społeczno-polityczne, które miały miejsce pod koniec XX wieku, były niewątpliwie impulsem do powstania dokumentu zatytułowanego: *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*.

3. ANALIZA TREŚCI WSKAZAŃ DLA POLSKOJĘZycznego DUSZPASTERSTWA W NIEMCZECH

3.1. Preambuła

Omawiany dokument we wstępie odwołuje się do nauczania Soboru Watykańskiego II, które zaleca otoczenie szczególną troską duszpasterską migrantów posługujących się innym językiem niż dany Kościół partykularny. Przypomniane jest też wieloletnie doświadczenie Kościoła w Niemczech w opiece nad wiernymi polskojęzycznymi. Ponadto preambuła określa cel utworzenia *Wskazań*: utrwalenie duszpasterstwa polskojęzycznego na terenie Niemiec, ale również zapewnienie jak najlepszej współpracy pomiędzy tym duszpasterstwem a strukturami niemieckiego Kościoła¹⁷. Dokument, powołując się na instrukcję *De pastoralis migratorum cura*, potwierdza, że opieka duszpasterska nad migrantami w danym Kościele partykularnym spoczywa na miejscowym ordynariuszu¹⁸.

W podobny sposób zagadnienia te omawia instrukcja *Erga migrantes caritas Christi*, która zaznacza, że troska o różne grupy etniczne jest wyrazem katolickości, a powierzenie migrantów w danym Kościele lokalnym prezbiterom posługującym się ich językiem nie sprzeciwia się ani powszechności, ani jedności Kościoła. Dokument przyznaje duże znaczenie właśnie językowi danej grupy migrantów, którzy w nim wyrażają swoją mentalność, kulturę, myśl, życie duchowe i własną tradycję¹⁹. Instrukcja przypomina również o tym, że głównym odpowiedzialnym za duszpasterstwo migrantów w danym Kościele lokalnym jest biskup diecezjalny. Jednocześnie zwraca uwagę na konieczność poszanowania odmienności, dziedzictwa duchowego oraz kulturowego²⁰.

Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech przypominają o coraz większym zróżnicowaniu etnicznym i kulturowym w tym kraju. Z tego względu oba episkopaty będące sygnatariuszami wskazują na potrzebę formowania u wiernych postawy gotowości „do przyjmowania różnorodności jako ubogacenia i do ukazywania wszechogarniającej jedności Kościoła katolickiego. «Miłość braterska wiernych, którzy jednomyślni w duchu, współpracują dla wiary Ewangelii i stają się znakiem jedności» w szczególnym stopniu przyczynia się do «okazywania obecności Boga», zaświadcza o tej obecności wobec świata,

¹⁷ Por. *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, 1-2.

¹⁸ Por. W. Necel, *Nowe uregulowania w polskojęzycznym duszpasterstwie w Niemczech...*, s. 114.

¹⁹ Por. Papińska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi* [dalej: EMCC], Lublin 2008, 38.

²⁰ Por. EMCC 89.

a Kościół miejscowy dzięki niej może być przeżywany jako część Kościoła powszechnego”²¹.

Erga migrantes caritas Christi również podkreśla, że wszyscy wierni są powołani do budowania jednego Kościoła, którego cechą jest katolickość, czyli powszechność. Poszczególne grupy etniczne czy językowe mogą tworzyć jedność w wielości, opartej nie na jednolitości, ale na harmonii. Dzięki temu Kościół lokalny ma szansę budować w duchu Pięćdziesiątnicy nową społeczność, dla której odmienność kulturowa czy językowa nie będzie stanowić granic nie do pokonania²².

3.2. Zadanie i cel duszpasterstwa polskojęzycznego

We *Wskazaniach* określono zarówno zadanie, jak i cel tego szczególnego duszpasterstwa. Jest nim objęcie troską duszpasterską Polaków, którzy przebywają na terenie Niemiec czasowo lub na stałe, ale pragną zachować swoje własne dziedzictwo religijne i kulturowe. W świetle ustaleń dokumentu dla tych wiernych, tak długo jak istnieje taka potrzeba, należy stworzyć duszpasterstwo podobne do tego, które jest prowadzone w kraju ich pochodzenia. Wiąże się to z zapewnieniem opieki przez kapłana posługującego się językiem polskim. To duszpasterstwo ma z jednej strony pozwolić wiernym zachować swoje dziedzictwo, co wymaga pewnej niezależności, ale z drugiej strony ma wnieść to dziedzictwo w życie Kościołów lokalnych, by budować poczucie przynależności do jednego Kościoła²³. Duszpasterstwo polskojęzyczne na terenie Niemiec nie ma za zadanie zastępowania duszpasterstwa parafialnego, ale uzupełnianie go jako jego integralna część²⁴. Dokument zachęca również od strony praktycznej do otwartości na siebie nawzajem zarówno ze strony katolików niemieckich, jak i tych posługujących się językiem polskim. Przejawem tej otwartości może być uczestnictwo nie tylko w liturgii w swoim własnym języku, ale również we wspólnych celebracjach, podczas których byłyby istotne elementy językowe wszystkich grup. Innym przejawem otwartości jest również gotowość udostępniania kościołów i innych pomieszczeń przez parafie niemieckie na potrzeby wspólnot polskojęzycznych²⁵.

Postanowieniom omawianego dokumentu odpowiadają wskazania instrukcji Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. Dotyczy to m.in. zwracania większej uwagi w liturgii na wymiar historyczny i antropologiczny migracji. W ten sposób podejmuje się kwestię relacji liturgii do różnych tradycji i różnego dziedzictwa poszczególnych grup kulturowych²⁶. Instrukcja potwierdza również niezaprzeczalną potrzebę duszpasterstwa, które uwzględni różnice

²¹ *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, 3.

²² Por. EMCC 89.

²³ Por. *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, 4.

²⁴ Por. W. Necel, *Nowe uregulowania w polskojęzycznym duszpasterstwie w Niemczech...*, s. 115.

²⁵ Por. *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, 4.

²⁶ Por. EMCC 44.

etniczne czy językowe. Migranci doświadczają oderwania od swojej ojczyzny, języka czy rodziny i do tego trudnego doświadczenia nie należy dodawać oderwania od własnej tożsamości religijnej²⁷. W przypadku licznych i jednorodnych grup imigrantów (a do takich należą Polacy w Niemczech) należy zachęcać ich do podtrzymywania swojej specyficznej tradycji i dziedzictwa, a przejawem tego powinna być opieka duszpasterska prowadzona przez prezbiterów języka i kultury imigrantów. Dokument zwraca również uwagę na trudności w budowaniu głębokiej komunii pomiędzy duszpasterstwem migrantów a parafiami terytorialnymi i zachęca do wzajemnego poznawania się oraz zaangażowania się migrantów również w zwykłe życie parafialne²⁸.

3.3. Delegat

Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech omawiają funkcję delegata dla duszpasterstwa w języku polskim (określanego również mianem rektora). Jest on powoływany na ten urząd na pięcioletnią kadencję (z możliwością przedłużenia na kolejne) przez Konferencję Episkopatu Niemiec w porozumieniu z Konferencją Episkopatu Polski. Z pełnionym przez niego urzędem nie jest związana żadna władza jurysdykcyjna terytorialna ani personalna²⁹.

Regulacje te są zgodne z przepisami prawno-duszpasterskimi instrukcji *Erga migrantes caritas Christi*, która wskazuje na potrzebę mianowania koordynatora krajowego³⁰. Jest to szczególnie pożądane w krajach, gdzie liczba duszpasterzy imigrantów danego języka jest znacząca³¹. Dokument ten wskazuje również, że koordynator jest powoływany przede wszystkim w służbie kapelanom i misjonarzom posługującym w danym Kościele partykularnym³². Swoją funkcję sprawuje w imieniu konferencji episkopatu, który przyjmuje imigrantów (*ad quam*) i przez nią jest również mianowany w porozumieniu z konferencją episkopatu kraju wysyłającego (*a qua*)³³. Koordynator nie posiada żadnej władzy jurysdykcyjnej³⁴.

Wskazania określają delegata jako osobę będącą łącznikiem pomiędzy obiema konferencjami episkopatów oraz diecezjami w obu krajach. Jego zadaniem jest pozyskiwanie kapłanów diecezjalnych i zakonnych o odpowiednich kwalifikacjach i przymiotach do pracy na terenie Niemiec³⁵. Prezbiterów, którzy otrzymali zgodę swojego biskupa w Polsce do podjęcia posługi wśród Polaków w Niem-

²⁷ Por. Tamże, 49.

²⁸ Por. Tamże, 50.

²⁹ Por. *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, 5.

³⁰ Por. EMCC art. 11 § 1.

³¹ Por. W. Necel, *Prawno-duszpasterskie dyspozycje instrukcji „Erga migrantes caritas Christi”*, „Prawo Kanoniczne” 52,3-4 (2009), s. 58.

³² Por. EMCC art. 11 § 2.

³³ Por. L. Adamowicz, *Duszpasterstwo emigrantów w prawie kanonicznym...*, s. 135.

³⁴ Por. EMCC art. 11 § 4.

³⁵ Por. *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, 6.

czech, w porozumieniu z Dyrektorem Krajowym Duszpasterstwa Obcokrajowców przy Konferencji Episkopatu Niemiec, przedstawia on właściwym biskupom w niemieckich diecezjach, w celu mianowania ich duszpasterzami w strukturach Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech³⁶.

Rozwiązania w tym zakresie również są zgodne ze wskazaniami instrukcji *Erga migrantes*, która ustaliła, że koordynator nie ma władzy jurysdykcyjnej nad kapelanami migrantów, którzy podlegają jurysdykcji właściwych sobie biskupów (diecezji, do której są inkardynowani, oraz diecezji, w której podejmują posługę). Z tego też względu koordynator jest zobowiązany do ścisłej współpracy z osobami odpowiedzialnymi za duszpasterstwo migrantów na szczeblu krajowym i diecezjalnym³⁷. I z racji swojego urzędu ma za zadanie utrzymywanie relacji w perspektywie koordynacji zarówno z biskupami diecezjalnymi i eparchialnymi kraju *a quo*, jak i z biskupami kraju *ad quem*³⁸.

W świetle *Wskazań* delegat powinien troszczyć się, by kapłani pracujący w polskojęzycznym duszpasterstwie przestrzegali wskazań duszpasterskich diecezji niemieckich. Ma również organizować corocznie rekolekcje oraz dni duszpasterskie dla kapłanów pracujących w polskich misjach. Powinien troszczyć się o to, aby ci kapłani uczestniczyli również w diecezjalnych konferencjach duszpasterskich i byli w kontakcie z osobami odpowiedzialnymi za duszpasterstwo obcokrajowców w diecezjach, w których posługują, oraz innymi duchownymi niemieckimi. Zadaniem delegata są również regularne wizyty w placówkach, gdzie prowadzone jest duszpasterstwo w języku polskim³⁹.

Zapisy te znajdują swoje potwierdzenie w instrukcji *Erga migrantes*, która zaznacza, że do zadań koordynatora krajowego względem duszpasterzy należy sprawowanie funkcji nadzorczej i moderatorskiej⁴⁰. Ma on również po bratersku czuć i koordynować posługi pomiędzy wspólnotami⁴¹.

3.4. Proboszczowie i wikariusze polskojęzycznych Misji Katolickich

W świetle *Wskazań* duszpasterzami wśród wiernych języka polskiego w Niemczech mogą być prezbiterzy diecezjalni oraz zakonni, którzy podlegają jednokrotnym zasadom wyboru, mianowania oraz kierowania do posługi⁴². Postanowienie to jest zgodne z instrukcją *Erga migrantes*, która również wskazuje, że kapelanami migrantów mogą być prezbiterzy diecezjalni oraz zakonni⁴³.

³⁶ Por. W. Necel, *Nowe uregulowania w polskojęzycznym duszpasterstwie w Niemczech...*, s. 120-121.

³⁷ Por. EMCC 74.

³⁸ EMCC art.11 § 5.

³⁹ Por. *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, 8-9.

⁴⁰ Por. EMCC 74.

⁴¹ Por. L. Adamowicz, *Duszpasterstwo emigrantów w prawie kanonicznym...*, s. 135.

⁴² Por. *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, 11.

⁴³ Por. EMCC 79-80.

Wskazania ustalają procedurę związaną z podjęciem pracy duszpasterskiej przez kapłana w strukturach Polskiej Misji Katolickiej. Warunkiem podjęcia takiej posługi jest uzyskanie przez prezbitera stosownej zgody od swojego biskupa lub prawnie ustanowionego przełożonego zakonnego. Po otrzymaniu reskryptu nominacyjnego delegat za pośrednictwem i w porozumieniu z Dyrektorem Krajowym Duszpasterstwa Obcokrajowców przy Konferencji Episkopatu Niemiec przedstawia taki dokument biskupowi diecezji, w której dany kapłan ma podjąć posługę wobec Polaków. Dokument domaga się spełnienia przez takiego prezbitera odpowiednich kryteriów, takich jak: zdobyte doświadczenie duszpasterskie, dobra znajomość języka niemieckiego i polskiego oraz szczególne walory duchowe i intelektualne. Powinien on również odbyć w Niemczech odpowiednią praktykę przygotowawczą, by poznać uwarunkowania w nowym miejscu posługi⁴⁴.

Procedura ta jest zgodna z ustaleniami instrukcji *Erga migrantes*, która wymaga, aby prezbiter chcący podjąć posługę wśród migrantów otrzymał najpierw zgodę własnego biskupa (przełożonego). Po uzyskaniu takiej zgody powinien zwrócić się za pośrednictwem swojego ordynariusza i konferencji episkopatu swojego kraju do konferencji episkopatu kraju przyjmującego. Konferencja episkopatu *ad quam* troszczy się o to, aby właściwy biskup udzielił mu stosownej nominacji na kapelana lub misjonarza migrantów⁴⁵. Podobnie w kwestii wymogów stawianych duszpasterzom migrantów instrukcja zwraca uwagę na fakt, że nie mogą oni stać się więźniami jednego i wyłącznie narodowego sposobu przeżywania wiary. Muszą odznaczać się znajomością języka i kultury kraju, w którym podejmują posługę, wchodzić w relacje ze społecznością, w której żyją, i darzyć ją należnym szacunkiem⁴⁶.

Zgodnie z ustaleniami *Wskazań* wszyscy polscy prezbiterzy podejmujący posługę w Niemczech pozostają inkardynowani do swoich macierzystych diecezji, ale jako duszpasterze w placówkach Polskiej Misji Katolickiej podlegają nadzorowi i jurysdykcji właściwych terytorialnie biskupów niemieckich. Podczas pracy duszpasterskiej na terenie Niemiec noszą oficjalny tytuł proboszcza lub wikariusza. Dokument nie precyzuje jednak statusu prawnego placówek Polskiej Misji Katolickiej. Po zmianach w roku 1976 każda z nich otrzymała status *missio cum cura animarum* (z nielicznymi wyjątkami, gdzie nadano status *missio sine cura animarum*). Nie ma o tym jednak wzmianki w omawianym dokumencie (podobnie jak o innych możliwych rozwiązaniach prawno-kanonicznych). Posługujący w nich kapłani są zobowiązani do uczestnictwa w konferencjach duszpasterskich w dekanacie i diecezji, w których posługują, oraz w spotkaniach formacyjnych organizowanych przez delegata⁴⁷.

⁴⁴ Por. *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, 12-13.

⁴⁵ Por. L. Adamowicz, *Duszpasterstwo emigrantów w prawie kanonicznym...*, s.134; EMCC art. 5 § 1-2.

⁴⁶ Por. EMCC 77.

⁴⁷ Por. *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, 14-18.

Erga migrantes caritas Christi, podejmując kwestię posługi kapłanów wśród migrantów w kraju ich przyjmującym, zauważa, że pozostają oni inkardynowani do swoich macierzystych diecezji, a za granicę udają się tylko czasowo. Pomimo tego, że nie zostają inkardynowani w miejscu, gdzie sprawują swoją posługę, to na pełnych prawach wchodzą w skład duchowieństwa danej diecezji. Stąd powinni oni pozostawać w braterskiej jedności z biskupem miejsca oraz lokalnym prezbiterium. Pomocą w tym może być właśnie udział w spotkaniach formacyjnych i kapłańskich razem z miejscowym duchowieństwem⁴⁸. Instrukcja przypomina również, podobnie jak *Wskazania*, że kapelan lub misjonarz migrantów przez okres swojego pobytu w Kościele go przyjmującym podlega jurysdykcji miejscowego biskupa⁴⁹.

3.5. Świeccy w polskojęzycznych Misjach Katolickich

Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech podejmują również zagadnienie zaangażowania osób świeckich w ramach duszpasterstwa polskojęzycznego. Jednym z proponowanych zadań jest troska o rodaków, którzy z różnych powodów oddalili się od Kościoła. Świeccy mogą być tymi, którzy takie osoby na nowo przyprowadzą do wspólnoty wierzących. Mogą oni również stanowić swego rodzaju „pomost” pomiędzy nowo przybyłymi imigrantami a duszpasterzami, wprowadzając nowych ludzi w życie polskich placówek duszpasterskich. Cenne jest również włączenie się świeckich w organizacje i stowarzyszenia. Ważne jest ich zaangażowanie się w działalność rad parafialnych, zarówno w polskich placówkach, jak i w placówkach niemieckich⁵⁰.

Te zapisy również korespondują ze wskazaniami instrukcji, która przypomina, że wierni świeccy są powołani do dawania chrześcijańskiego świadectwa i posługiwania na rzecz migrantów w ramach swoich uzdolnień czy charyzmatów. Mogą oni również angażować się w struktury, które będą świadczyć pomoc dla migrantów, oraz w posługę przyjmowania i wprowadzania do wspólnoty zarówno cywilnej, jak i kościelnej⁵¹.

4. PODSUMOWANIE

Na zakończenie należy zauważyć, że spostrzeżenie ks. prof. Leszka Adamowicza dotyczące zgodności *Wskazań dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech* z instrukcją *Erga migrantes caritas Christi* jest całkowicie prawdziwe. Podjęta w niniejszej pracy analiza tego pierwszego dokumentu podpisanego w 2001 roku w świetle wydanej trzy lata później instrukcji (2004) potwierdza tezę, że *Wskaza-*

⁴⁸ Por. EMCC 79.

⁴⁹ Por. EMCC art. 10.

⁵⁰ Por. *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, 19-20.

⁵¹ Por. EMCC 86-87.

nia idealnie realizują założenia instrukcji wydanej przez Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. Pewnym fenomenem jest to, że dokument wcześniejszy jest tak wyraźnie zgodny z tym, który został wydany później.

Podpisany przez Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Niemiec kard. K. Lehmana i Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski kard. J. Glempa dokument tak naprawdę usankcjonował stan faktyczny polskiego duszpasterstwa na terenie Niemiec, jednocześnie dając wyraz do gotowości podejmowania i szukania nowych rozwiązań w duchu braterstwa i po wzajemnym uzgodnieniu⁵². Tak jak to już zostało zauważone i potwierdzone, treści zawarte w tym dokumencie są zgodne z instrukcją *Erga migrantes caritas Christi*, choć ta oferuje szerszy wachlarz rozwiązań. Najistotniejszym brakiem jest niepodjęcie przez *Wskazania* kwestii konkretnych struktur organizacyjnych przewidzianych przez prawo kościelne, w ramach których duszpasterstwo polskojęzyczne ma się realizować. Zastosowano w dokumencie termin „polskojęzyczna Misja Katolicka”, jednak nie zostało sprecyzowane, jaki status prawno-kanoniczny ma mieć tego rodzaju placówka. Posługiwanie się tym pojęciem może sugerować, że chodzi o misję *cum cura animarum* (co jest w większości zgodne ze stanem faktycznym), tymczasem oparcie całego polskojęzycznego duszpasterstwa tylko o taką strukturę nie wyczerpuje wszystkich istniejących możliwości prawnych⁵³. Jest to zauważalne szczególnie w kontekście instrukcji *Erga migrantes*, która wymienia również inne rozwiązania, jak np. parafia personalna czy kapelania⁵⁴. Również wydane w 2015 roku *Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski dotyczące Duszpasterstwa Emigracji Polskiej* jasno precyzują możliwe rozwiązania strukturalne, w ramach których realizuje się duszpasterstwo migrantów, wymieniając za *Erga migrantes* następujące opcje: misja duszpasterska *cum cura animarum*, parafia personalna lub kapelania⁵⁵.

BIBLIOGRAFIA

- Adamowicz L., *Duszpasterstwo emigrantów w prawie kanonicznym. Zarys problematyki po wydaniu instrukcji „Erga migrantes caritas Christi”*, „Roczniki Nauk Prawnych” 17,1 (2007), s. 121-139.
- Bober S., *Duszpasterstwo polskie w Niemczech*, w: *Duszpasterstwo polskojęzyczne w Niemczech 1945-2005*, red. S. Bober, S. Budyn, Lublin–Hannover 2006, s. 23-58.
- Kozłowski J., *Polska diaspora w Niemczech*, w: *Polska diaspora*, red. A. Walaszek, Kraków 2001, s. 231-252.
- Księga jubileuszowa duszpasterstwa polskiego w Niemczech*, red. F. Mrowiec, K. Kosicki, J. Mandziuk, S. Stawny, Würzburg 1995.

⁵² Por. *Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, 21.

⁵³ Por. W. Necel, *Nowe uregulowania w polskojęzycznym duszpasterstwie w Niemczech...*, s.124.

⁵⁴ Por. EMCC art. 6.

⁵⁵ Por. *Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski dotyczące Duszpasterstwa Emigracji Polskiej* z 9 czerwca 2015 r., „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 27 (2015), s. 12.

- Nadolny A., *Organizacja duszpasterstwa polskiego na terenie Niemiec Zachodnich 1945-1975*, „Studia Polonijne” 2 (1977), s. 279-306.
- Necel W., *Kształtowanie się i rozwój struktur polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech*, „Prawo Kanoniczne” 57,2 (2014), s. 37-52.
- Necel W., *Nowe uregulowania w polskojęzycznym duszpasterstwie w Niemczech*, „Prawo Kanoniczne” 47,1-2 (2004), s. 111-127.
- Necel W., *Prawno-duszpasterskie dyspozycje instrukcji „Erga migrantes caritas Christi”*, „Prawo Kanoniczne” 52,3-4 (2009), s. 51-68.
- Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, *Instrukcja „Erga migrantes caritas Christi”*, Lublin 2008.
- Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* (1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje* (tekst polski), Poznań 1986.
- Trzcielińska-Polus A., *Polska Misja Katolicka w Niemczech – jej rola w integracji środowiska polskiego*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 37,1 (2004), s. 22-30.
- Wskazania dla polskojęzycznego duszpasterstwa w Niemczech z 17 IX 2001*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 6 (2001), s. 37-41.
- Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski dotyczące Duszpasterstwa Emigracji Polskiej z 9 czerwca 2015 r.*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 27 (2015), s. 55-62.